

Nemzeti Társalkodó

Április 29dik napján 1834.

Bírálói Észrevételek.

(ez évi folytatás. 129 — 144, 145 — 160,
161 — 165, 259 — 269, 275 — 286)

(Történetolvasók. — Szamosközi István és históriája. — Báthori András cardinalis és erdélyi fejedelem. — Jus ligatum. — Bethlen Farkas és históriája. — Történetíró' fő kötelessége).

Kész volt Sigmond minden feltételek' elfogadására, csak hogy visszavéttessék a' fejedelemségre; azért a' thordai, fennebb elé számlált országos kivánságokat, végzéseket vonakodás nélkül elfogadta, keze' írásával, pecsétjével megerősítette, 's azoknak megtartására magát a' Rendeek előtt ezen esküvés-sel kötelezte:

„*Én Sigmond, Erdélyországnak, Moldovának, Havasalföldének, és a' szent Imperiumnak fejedelme; Magyarország' részeinek ura; az Aranygyapjunak szentelt vitéze, és Székelyeknek ispányja. Esküszöm Atyának, Fiunak, és szent Léleknek; teljes szent Háromságnak, egy bizony Istennek: hogy én e' megnevezett biradalmimban min-*

den rendeket, státusokat, és nemzettségeket az ő törvényekben, szabadságokban, és religiojokban az articulusok' tartása szerént, és régi jó szokásokban megtartok; szent András király' decretumát, és Magyarország-nak bevett decretumát observalom, megtartom, és a' szerént mindeneknek, személy válogatás nélkül, törvényt és igazságot szolgáltatok, és minden fejedelmeknek végzéseit, donatioit, inscriptioit; a' magamét is, salvo jure alieno; e' mostani előmbe trott articulosokat, végzéseket per omnia megtartok, és mindeneket, valamiket a' közönséges jóra, és e' biradalombéli státusoknak hasznára, nevedezésére mivelhetek: az én tehetőségem szerént azon leszek; törvénytelen senkit meg nem bántok. Isten engem úgy segítjen" 133).

Esküje' szavaival Sigmond azt igéré, hogy a' thordai országos gyűlés által eleibe feltételül írott „articulusokat, végezéseket per omnia“ megtartja; ezen articulusok' egyikében pedig, mint látók, az áll, hogy Erdélyt többször senkinek el ne kötelezze, hanem ama' jusában, melly szerént magának fejedelmet szabadon választhat, hagyja-meg.

133) „Az országban lévő három nemzetnek, és Magyarországnak ez országhoz tartozó részeinek articulusi, mellyeket Sigmond fejedelem post. ejus in regnum regressum ez országbéli minden Rendek' kívánságára acceptalt, keze' írásával, pecsétjével és juramento Thordae coram dominis regnicolis solemniter praestando confirmalni és megtartani fogadott.“
 című Kéziratból.

Azonban nem sokára rá unt ismét a' fejedelemségre, 's midőn az 1599dik esztendő' kezdetében Náprági Demeter erdélyi catholicus püspök, és Bocskai István Erdélyországa által Rudolf császárhoz Prágába küldettek kéri: hogy hagyja-meg Sigmondot a' fejedelemségben, Sigmond maga azt az útastást adá titkon a' nevezett követeknek, hogy a' voltaknál kedvezőbb feltételek alatt viszont cseréljék - Rudolfnak Erdélyt.

1599ben februarius' 20kán érkezett Náprági Bocskaival Prágába, 's ugyan azon nap érkezett Lengyelországból cardinalis Báthori András is Kolozsvárra. Sigmond hívatta.

Felejtteni kívánja, ezt írta vala nékie, a' kölcsönös sértéseket, egy más közt folyt ellenségeskedéseket, és vissza állítani vele a' régi atyafiságos viszonyt. E' végett kéri: sitve jöjjön Erdély hazájába.

A' cardinalis maga is tanácsosabbnak tartotta békélleni, mint engesztelenül tovább vizsongani. Az a' reménység is kecsgettette őtet, hogy a' megbékéllés által saját, és nála tartózkodott István bátyja' erdélyi jószágait vissza fogja kapni. Ezen indító okokból, bátyját Lengyelországban hagyván, a' meghívatas után maga szaporán Erdélyben termett. Fennebb érintett reményében nem csalatkozott.

Sigmond fejedelem nem csak megbékélt vele, hanem martius' 21ikére Medgyesre országgyűlést hirdetett, 's ott jelentvén

a' Rendeknek: miképpen a' cardinalis' nyilatkozásából, annak és István bátyjának ártatlanságok felől tökéletesen meggyőződött, 's velök megbékélt, kívánta: hogy az el-
lenek 1595ben Fejérváratt tett országos határozatokat töröljék-el. Kivánságára a' Rendek e' képpen feleltek és végeztek:

9. „*A' hol F e l s é g e d számlálja előnkbe: az elmúlt időkben F e l s é g e d, és a' F e l s é g e d' becsületes familiája között ad sinistram expositionem nonnullorum malevolorum hominum némü némü tristissimus successusok történt volna, kiből generalis gyűlésünkben Fejérváratt ő Nagyságok felől minémü deliberatio is lett volna — mellyért F e l s é g e d nek szívében, lelkében és conscientájában némü némü nagy felháborodása lett volna — szóval F e l s é g e d nem exprimalhatná.*“

„*Miért Vagy pedig cardinal uram ő Nagysága maga' és Báthori István' képében ez országba bájöven, és F e l s é g e d del személye szerént szemben lévén, méltó és elegendő excusatiojokkal az ő innocentiajokat F e l s é g e d előtt declaralta, és megmutogatta volna úgy annyira, hogy. F e l s é g e d nek szíve rajta teljességgel megcsendesedett és megnyugott volna, ki felől F e l s é g e d és ő Nagysága között mutua reconciliatio és concordia következett volna, kívánja F e l s é g e d: hogy arról az ő Nagyságok felől lett deliberatio akkori articulusból delealtatnék és expungaltatnék. An-*

nakokáért miért hogy itéljük Felségednek ilyen kegyelmes indulatját nem egyébtől, hanem az Istentől ő szent Felségétől lenni, kinek szent parancsolatja minden keresztény embereket, kiváltképpen az atyafiakat, int az atyafiúi szeretetre: *istis rationibus tam jure divino, quam humano a' Felséged' kívánságát méltónak és igaznak itéljük.*"

„Végeztük azért országul *communibus votis et paribus suffragiis*: hogy az országnak erről megírt *deliberatioja ex parte dominorum praedictorum Illustrissimorum* (Stephani et Andreae cardinalis Bathori) *cassaltassék, teljességgel delealtassék, kit mi cassalunk és abrogalunk, és ő Nagyságokat a praemissa deliberatione teljességgel abszolvaljuk, és liberaljuk; hac conditione praemissa*: hogy ő Nagysága is *cardinal uram sub eadem juramenti formula — nihil addendo et demendo, de verbo ad verbum — a' mint mi országul megírtuk, és Felségednek beküldöttük, kin mind fejenként egyenlő akaratból megalkudtunk, és semmi változást benne nem akarunk, megeskügyék, és maga subscribalt pecsétetes levelével megconfirmálja.*"

10. „Ezen *cardinal uram' juramentumát, kit erről maga', és Báthori István uram' képeben praestal is országul nekünk, a' Báthori István uram' plenipotentiajával egyetemben Süveg Albert szebeni király bíró, és Bajer János székbíró által Szebenbe*

küldöttük, *conservationis gratia reponalini.*“

11. „*A' mi abrogationk pedig és absoluteionk hogy erősebb lehessen, végeztük országul: hogy a' vármegye' ispányi és királybírák innen haza menvén, mindgyárást széket hirdessenek, és minden nemes embernek és egyéb akár melly rendbéli, vármegyékben, székekben lakó embereknek meghagyják, meghirdessék: hogy minden, valakinél efféle articulus volna vagy pecsétes vagy pecsétéletlen, 200 forint birság alatt az ispány uraim és királybírák bévévén tölök, a' mennyiben az az articulus praedictos Illustrissimos concernalja, az abból az articulusból teljességgel delealtassék, expungaltassék, és azt expungálván, exhibenti restituálják; eisdem articulis — exceptis praedictis Illustrissimis — quantum ad reliquos praescriptos et condemnatos, salvis semper permanentibus.*“

„*A' városok pedig, mind kerített és mező városokban a' polgármesterek és bírák ezen 200 forint terek alatt ezenképpen cselekedjenek.*“

Sokat nyujtott Sigmond fejedelem az elmondott végzéscikkelyekben a' cardinalisnak, mindazonáltal még többet vala nyujtandó. Azért hívatta volt bé tudnillik őtet Lengyelországhól, hogy a' fejedelemséget nékie adja által; ezen szándékát mind eddig titkolta előtte, de miután az 1595beli fejevári 33dik törvény cikkely 1599ben Medgyesen a' 9dik és 11dik törvény cikkelyek

által eltöröltetett, kinyilatkoztatta akarátját. Váratlan nyilatkozásán megdöbbsent a' cardinalis, 's a' fejedelemség' elfogadásától vonakodott. Sigmond haragra szokott lobbanni, mikor valakiben akarátja ellen szegülést vett észre; neheztelő szavakra fakadt azért most is, 's „ha te kezeimből a' kormányt által nem veszed“ mondá, „a' nemesség közül töstént olly fejedelmet fogok választatni, kinek választatását mind a' ketten rövid idő alatt megbánjuk.“ E' szavak után késznek találá cardinalis rokonát a' fejedelemségre; annakokáért jelentést tétete az ország' Rendeinek, hogy ő lemond a' fejedelemségről, 's a' cardinalist ajánlja maga helyett fejedelemnek.

Keserves szívvél hallották a' Rendeik ezen jelentést; követeket küldöttek Sigmondhoz, 's kérték: maradjon meg tovább is fejedelemségében; de ő kérésökre nem hajlott, 's Báthori András cardinalis fejedelemmé választatott, minek alkalmatosságával ímígy nyilatkoznak Sigmondnak a' Rendeik:

54. *„Adja Felséged azt is előnkbe: e' szegény haza mostan e' két hatalmas császárok — német és török császár — között minémü állapotban volna, minémü gondviselést kívánna; kiért és bizonyos okokért ennek tovább való gondviselését Felséged nem viselhetné; hanem kívánna Felséged reánk való gondviselésétől immunisnak lenni, és ezen biradalomban külön magának lenni, sok különb különbféle országunk' gondvise-*

lésében, fáradságiban nyugodalmat venni, és ezen haza' administratiojára a' Felséged' atyjafiát, a' nagyságos Bãthori András cardinált helyébe hagyni, hivén Felséged: hogy az ő Nagysága' administratiojában omni ex parte megnyughatnánk, holott ex aetate et omni denique rerum administr — sufficienter ő Nagysága ennek respondealhatna. Azért elég keserves szívvél hallottuk kegyelmes Urunk! Felségednek erről való kívánságát, holott mi a' Felséged' kegyelmes gubernatiojával contentusok voltunk, kit minden engedelmességgel való szolgálatunkkal Felségedhez meg is mutattuk. Kivántuk volna is az úr Istentől, kinek hatalmában mindenek vagynak, hogy Felséged a' gubernatióban köztünk tovább megmaradott volna, 's mind pedig a' mi hűségünköt és szolgálatunkot Felséged — ennél is inkább mint eddig — ezután is megtapasztalhatta volna, mellyekért Felségedet, Felségednek fő tanácsbéli emberei és egyéb ez országbeli fő atyánkfiai által alázatos könyörgésünkben meg is tállattuk, és kivántuk: hogy Felséged erről való gondoskodását deponálván, előbbi állapotjában, fejedelemségében maradván, gondviselését meg ne vonná tőlünk; de miért hogy látjuk azokat az okokat, kiket Felséged előnkbe számlált, olly bizonyosnak és méltónak lenni, kiknek minden részeiben helyt kell adnunk: ebben is, a' mint egye-

bekben, a' Felséged' kívánságának engedelmesek vagyunk."

35. „A' hol jelenti Felséged: hogy Felséged ugyanitt maradna ez országban, és külön magának való helyt kívánna közöttünk; és ezután is mind békességnek háboruságnak idején egyet akarna velünk érteni: a' Felséged' jótéteményi most is szemeink előtt forognak nekünk, kiért örüljük is Felségednek ez országban létét közöttünk. Megemlékezvén azért Felségednek eleitől fogva reánk való kegyelmes gondviseléséről, és a' szegény haza' megmaradásáért való sok munkáról: abban is ellentartók nem leszünk, hanem végeztük: hogy a' hol Felséged közöttünk e' biradalomban magának lenni akar, az a' Felséged szabadságában legyen, akár mi helyen, akár mi módon és jövedelmekkel."

36. „Holott pedig commendálja Felséged ö Nagyságát, cardinal uramot ez ország' administratiojára: meg szolgáljuk Felségednek, mint kegyelmes Úrunknak ebben is reánk való gondviselését, hogy minnekelőtte Felséged e' Provinciának administrálásának abrenunciálni akar, azokról, mellyek efféle interregnumban következének, idején gondolkodott és prospiciált Felséged. Jól tudjuk az ö Nagysága' familiájának mind régiségét mind becsületes voltát, kit ö Nagysága is pro hac aetate sua tam apud patricos, quam externas nationes vitae innocentia, et omnibus denique re-

bus praeclare gestis more majorum suorum megöregbitette.“

„*Választottuk azért Felséged' tet-
széséből közönséges értelemmel ez ország'
administratiojára e' mái napon cardinal U-
ramot, ő Nagyságát fejedelmül előttünk;
de így: hogy ő Nagysága ez ide alá meg-
írt juramentumnak formája szerént ez or-
szágbéli státusoknak, és azoknak szabadsá-
goknak megtartására közöttünk publice meg-
eskügyék: könyörögvén az úr Istennek, hogy
a' mi electionkot, és az ő Nagysága' feje-
delemségét és administratioját, ő szent Fel-
sége megáldja, ő Nagyságának erőt adjon,
és a' szegény haza' administratiojára olly
észt, elmét, ki légyen az úr Istennek ne-
vének dicséretére, és szegény hazánknak cse-
des békességben való megmaradására.*“

37. „*A' minémü parancsolatok és do-
natiok, statutoriák és egyéb féle levelek e-
manaltanak, kik nem expiraltanak, hanem
inexecute maradtanak: azok in suo vigore
tartassanak. A' rescriptiojok is ugyan Fel-
séged' nevére légyenek, kiknek minden he-
lyeken, és minden törvényekben, ha rite et
legitime peragaltattanak, erejek és helyek
légyen.*“

A' 36dik cikkelyben említett, országul
Báthori András cardinalis fejedelem elébe el-
mondás végett írt eskü — juramentum — ez:

„*Én somlyai Báthori András, Erdély-
országnak, Moldovának, Havasalföldének,
és Magyarországnak némü némü részeinek*

fejedelme, Székelyeknek ispányja, és a' római szent Anyaegyháznak cardinalja. Esküszöm az egy igaz szent háromságban lévő Istennek, szűz Máriára, mind a' sok mennyei seregekre, és a' szent Évangéliumra: hogy én a' megmondott biradalmakban, és országokban lévő nagyságos urakat, vitézleket, nemeseket, kerített és mező várasokat, et in genere minden nemzettségeket, rendeket, státusokat recepta religiojokban, fejedelemségre való libera electioban, suffragiumoknak és voxoknak libera pronuntiatiojokban, régi szabadságokban, törvényekben, és approbata consuetudojokban megtartok, szent András király' decretumát, és Magyarország' irt decretumát, és előttem való fejedelmeknek minden donatioit, inscriptionit, privilegiumit, annuenticait, assecratoriat és consensusit, adjudicalt sententiaikat, és minden törvényből kiment leveleket, és az országnak minden rendbeli articulusit, in quantum per contrariam constitutionem nem cassaltattak, erejekben tartok, és másal is megtartatok; a' decretumok' és articulusok' tartása szerint mindeneknek személy' válogatás nélkül, az én tehetségem szerint, igaz törvényt szolgáltatok, és méltó executiokat tételtek; senkit sem személyében sem marhájában törvény nélkül meg nem bántok, sem másal nem bántatok, és mindeneket, valamit e' szegény hazának, és benne való minden rendeknek közönséges javára és hasznára, és törvény szerint va-

ló szabadságára mivelhetek, az én erőm szerént azon leszek. Isten engem úgy segéljen és a' szent Evangelium.“

Minekutánna Báthori András ezen esküvést az ország' Rendei előtt elmondá, azok is hűséget és engedelmességet esküvének nekie mint új fejedelmöknek, 's következőleg:

„Én N. N. eszküszöm az élő Istennek, és az ő szent fiának, a' Jésus Kristusnak: hogy valaminémü hűséggel, kötelességgel, engedelmisséggel az előbbi kegyelmes urunknak, fejedelmünknek köteles voltam, e' mostani választott kegyelmes urunknak, fejedelmünknek is, ő Felségének Báthori Andrásnak etc. azon hűségre, engedelmisségre kötelezem magamot az én tehetségem azerént. Isten engem úgy segéljen.“

Martius 28kán az új fejedelem megpecsételt levélbe foglalva kiadá azon esküt is, melyet a' 9dik cikkely' határozata következésében maga', István bátyja', 's maradékaik' nevökben országgyűlésben az iránt tevéle, hogy ők a' Sigmond exfejedelem, 's ország lakóσαι által történt megbántatásaikat soha meg nem bosszulják, sem meg nem bosszultatják 134). (folytatása következik).

134) L: Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni — Transylvaniae, et partium regni Hungariae — in generalibus eorum comitiis ad diem dominicam Laetare, hoc est 21um diem mensis martii anno Domini 1599 in civitate Medgyes celebratis conclusi. Kézirat.

A'
MAGYAR, SZÉKELY, és SZÁSZ
NEMZETEK' PECSÉTJEIK.

A' közelebbről elmúlt 1835dik esztendő augustus hónapjában egy tudós hazánkfia „Agrippa“ álnév, és „Diplomaticai Különösség“ cím alatt e' Nemzeti Társalkodó' lapjain a' magyar, székely, és szász nemzetek' pecsétjeiknek körírásaikról értesítvén az olvasó közönséget, azt állította: hogy mind a' három nemzet' pecsétjén latin körírás van; a' magyar nemzetén ez: „SIGILLUM COMITATUUM TRANSILVANNIE.“

A' székely nemzetén ez: „SIGILL. NATIONIS. SICULICÆ.“

A' szász nemzetén ez: SIGIL. NATIONIS SAXONICÆ.“

'S ezen latin körírásokon kívül a' székely és szász nemzetek' pecsétjeiken még a' következő magyar körírás találtatik: „Három nemzetből Allo Erdéliországa.“

De e' körírás a' két nemzet' pecsétjére úgy van felosztva, hogy belőle a' „LO ERDÉLI ORSZÁGA HA.“ szótagok (syllabák) és szavak a' székely; a' „ROM NEMZETBŐL AL.“ szótagok és szavak pedig a' szász nemzeti pecséten állanak.

Ezen magyar körírásra nézve az említett esztendőben octoberben gróf Kemény József úr a' Nemzeti Társalkodóban azt a' megjegyzést tette közönségesse: hogy talátnak gyűjteményében az 1790 és 1791ben

alkotott erdélyi törvény cikkelyeknek projectumai, a' három nemzetek' pecsétjeikkel megerősítve, 's azon projectumokon lévő székely nemzeti pecsétnyomaton nem ez a' magyar körírás: „Lo. ErdÉli OrszágA. HA;“ hanem következendő, még pedig tsztán kinyomva: „Lo. ErdÉli orszÁgAE HA.“

A' folyó esztendőben és hónapban ismét szólla valaki Társalkodónkban a' székely pecsét' magyar körírásáról, 's azt erősíté: hogy a' székely pecsétnyomaton sohult sincsen ez a' szó: „OrszÁg ha.“ hanem mindenütt ez: „OrszÁgAE.“ még pedig nem csak az 1791beli, mint gróf Kemény József úr megjegyzi, hanem az 1696beli nyomatokon is.

Már valamint a' jelen és közelebb elmúlt esztendőekben, úgy régibb években is vitatgatták, hirdetgették a' tudósok: mik a' körírások az erdélyi magyar, székely és szász nemzeti mostani pecséteken; de különbözőleg hirdették, 's a' miatt az olvasó közönség soha sem tudhatta bizonyossággal azokat. Én tehát hogy egy felől amaz egymástól különböző vitatásoknak és hirdetéseknek véget vessék, más felől a' közönség valahára tisztán láthassa, 's bizonyoson tudhassa legalább a' körírásokat: a' magyar, székely, és szász nemzetek' pecsétjeiknek eredeti, kétség alá hozhatatlan hitelességü nyomatjaikat az ide való — kolozsvári — ev. refor. collegium' lithographiai intézetében köre rajzoltattam, a'

*Magyar, Székely, és Szász
nemzetek' pecsétjeik.*

Nemzeti Társaságok' 289. lapjához.

rajzolatról lenyomattam, 's a' Nemzeti Társalkodó' olvasójival ezennel közlöm.

Mindenik pecsét akkora nagyságban, 's lehetőségig olyan alakban (formában) adatik itten, mekkorában és millyenben mutatkozott a' például szolgálta eredeti pecsétnyomaton.

Elöl a' magyar, hátul a' szász, közből a' székely pecsétnyomat áll, 's illy sorban azért; mert illy sorban szoktak a' három nemzet által hitelesített levelek megpecsételtetni.

Ha rendre nézzük már e' pecsétnyomatokat: tisztán láthatjuk és bizonyosan tudhatjuk, mi a' körírás mindenik nemzet' pecsétjén.

A' magyaré t. i. ez: „SIGILLVM × COMMITATVVM × TRANSILVANNIE × “

A' székelyén latinul: „SIGIL: NATIONIS · SICVLICÆ · “

A' szászen latinul: SIGIL · NATIONIS · SAXONICÆ · “

A' székely és szász nemzetén együtt magyarul: „HAROM NEMZETBŐL ALLO ERDELI ORSZAGÆ “

'S im itt azon „A“ és „O“ vastagon, 's „E“ vékonyon és egyedül hangzó betük (vocales crassae et tenues), mellyeknek vonással (accentussal) megjegyztetve kellene lenniük, nincsenek megjegyztetve. Példának okáért: a' „HAROM“ szónak „A“ vastagon és egyedül hangzó betüje felébe a' magyar helyes írás' szabályai szerint, vonást

kellett volna metszeni, de nem metszetett, noha az „A” és közvetlen felette látszó vékony karika között elég hely maradt annak.

Különös a’ magyar körírás betűinek ezen vonásozatlansága, de még különösebb a’ körírásnak a’ két pecsétre elosztatása.

A’ székely pecséten kezdetik ugyan is a’ körírás, de azon a’ kezdet csak e’ szótag: HA*; minekokaért annak elolvasása után által kell menni a’ szász pecsétre, ’s mi után annak nyomtján elolvasta az ember a: „ROM NEMZETBOL AL:” szótagokat és szót, vissza kell térnie a’ székely pecsétre ’s ott találja aztán a’ körírás’: „LO ERDELI ORSZAGÆ” szótagból és szavakból álló többi részét.

Azonban őseink e’ körírást vonásozatlanul is kétség kívül így mondták-ki: Három nemzetből álló Erdély országáé; és ezzel azt kívánták jelentetni, ’s bizonyítani, hogy azon levél, mellyre nemzeti pecsétjeiket rányomták: a’ három egyesült nemzetből álló Erdély országa’ hitelesített levele.

Hogy a’ magyar pecséten szárnyait kiterjesztette egy fejű sas, a’ Magyarok’ — székely pecséten sűgárzó egész nap és fél hóld, a’ Székelyek — szász pecséten három sorban mutatkozó hét vár, a’ Szászok’ — nemzeti czímerök, azt hiszem: mindenki tudná ha nem említeném is.

Nagy Ajtai Kovács István.